

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
ΚΑΙ
ΔΥΤΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΟ31 ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΦΥΣΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ
ΠΡΩΤΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΣΟΛΛΑΤΟΣ
ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2005

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή.....	3
2. Το χρονικό και το θεσμικό πλαίσιο.....	3
3. Η αριστοτέλεια εικόνα του υπερσελήνιου και του υποσελήνιου κόσμου.....	4
4. Η στάση της Εκκλησίας προς τον Αριστοτέλη.....	6
4.1 Οι νεοαυγουστινιανές θέσεις.....	6
4.2 Ο χριστιανικός αριστοτελισμός.....	7
4.3 Ο ριζοσπαστικός αριστοτελισμός.....	8
5. Επίλογος.....	8
Βιβλιογραφία.....	10

Εκφώνηση εργασίας:

Περιγράψτε την αριστοτέλεια εικόνα του υπερσελήνιου και υποσελήνιου κόσμου και τις τάσεις στους κόλπους της Δυτικής Εκκλησίας σχετικά με αυτή.

1. Εισαγωγή

Αυτό το κείμενο αποτελεί μια προσπάθεια σύντομης περιγραφής του τρόπου που αντιμετώπισε η Δυτική Εκκλησία την εικόνα του Αριστοτέλη για τον κόσμο.

Στο πρώτο μέρος περιγράφεται το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ήρθε σε επαφή η δυτική θεολογία με τον αριστοτελισμό, καθώς και οι συνθήκες που επικρατούσαν στη δυτική επιστήμη.

Στη συνέχεια δίνεται μια συνοπτική περιγραφή της αριστοτέλειας εικόνας του κόσμου, με έμφαση στα θέματα τα οποία αποτέλεσαν σημεία τριβής με την δυτική θεολογία.

Τέλος, εξετάζονται οι τρεις επικρατέστερες τάσεις που διαμορφώθηκαν στους κόλπους της Δυτικής Εκκλησίας απέναντι στον Αριστοτέλη.

2. Το χρονικό και το θεσμικό πλαίσιο

Μετά την αναχαίτιση των Μουσουλμάνων στην Ισπανία κατά τον 11^ο αιώνα, ένας μεγάλος όγκος βιβλίων στα αραβικά ήταν πλέον διαθέσιμος στην Δύση. Κατά τον 12^ο και 13^ο αιώνα ολοκληρώθηκε ένας μεγάλος αριθμός μεταφράσεων ελληνικών χειρογράφων στα λατινικά, τόσο από τα αραβικά (μέσω άλλων γλωσσών, όπως τα εβραϊκά και τα ισπανικά), όσο και απ' ευθείας από τα ελληνικά¹.

Μέχρι το 1200, τα έργα του Αριστοτέλη ήταν ήδη διαθέσιμα στα πανεπιστήμια της Δύσης². Αυτή η είσοδος του Αριστοτελισμού σε συνδυασμό με την καθιέρωση των πανεπιστημίων τα οποία έχουν πλέον συγκεκριμένο πρόγραμμα σπουδών, θεωρείται ότι χαρακτηρίζει τον 13^ο αιώνα³. Στα μέσα του 13^{ου} αιώνα τα έργα του Αριστοτέλη αποτελούν τον πυρήνα ενός νέου, εκτεταμένου προγράμματος σπουδών⁴.

Η θέση των έργων του Αριστοτέλη στη δυτική επιστήμη διατηρήθηκε μέχρι τον 16^ο-17^ο αιώνα. Ο 13^{ος} αιώνας αποτελεί την πιο ενδιαφέρουσα περίοδο, καθώς η νέα για την δυτική επιστήμη γνώση αντιπαρατέθηκε με την δυτική θεολογία. Αυτή η αντιπαράθεση είχε σαν αποτέλεσμα την διατύπωση θεολογικών προβλημάτων, τα οποία αντιμετωπίστηκαν με διάφορους τρόπους από τους θεολόγους, διαμορφώνοντας έτσι διακριτές τάσεις στους κόλπους της Δυτικής Εκκλησίας.

Θα εξετάσουμε λοιπόν αυτές τις τάσεις στο χρονικό πλαίσιο του 13^{ου} αιώνα και στο θεσμικό πλαίσιο των μεσαιωνικών πανεπιστημίων (με έμφαση στο πανεπιστήμιο του Παρισιού), στα

1 Edward Grant, *Οι φυσικές επιστήμες τον Μεσαίωνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2004 (συντομογραφία: Grant), σ. 21-30

2 David C. Lindberg, *Οι απαρχές της δυτικής επιστήμης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., 2003 (συντομογραφία: Lindberg), σ. 305

3 Μ. Ασημακόπουλος, Α. Τσιαντούλας, *Οι Επιστήμες της Φύσης και του Ανθρώπου στην Ευρώπη*, ΕΑΠ, Πάτρα 2001 (συντομογραφία: ΕΑΠ), σ. 81

4 Grant, σ. 32

οποία σύμφωνα με τον Lindberg η ανάμειξη της φιλοσοφίας με την θεολογία εξηγείται από τα χαρακτηριστικά της σταδιοδρομίας των μεσαιωνικών λογίων: σχεδόν όλοι οι θεολόγοι είχαν σπουδάσει φιλοσοφία⁵.

3. Η αριστοτέλεια εικόνα του υπερσελήνιου και του υποσελήνιου κόσμου.

Μέχρι τον 12^ο αιώνα ένα μείγμα πλατωνικής φιλοσοφίας και χριστιανισμού είχε ήδη δώσει απαντήσεις σε πολλά φιλοσοφικά και θεολογικά θέματα⁶. Η έλευση της νέας γνώσης τον 13^ο αιώνα έφερε τους μεσαιωνικούς λόγιους μπροστά σε μιαν εικόνα για τον κόσμο, η οποία ήταν πολύ πειστική και ικανοποιητική για να την αρνηθούν, αλλά ταυτόχρονα περιείχε πολλά σημεία τα οποία δεν ήταν συμβατά με τη χριστιανική θεολογία⁷.

Εκτός από τα έργα του Αριστοτέλη, σημαντικό ρόλο στην κατανόηση και ερμηνεία της φιλοσοφίας του Αριστοτέλη έπαιξαν και οι σχολιασμοί αυτών των έργων από σχολιαστές της ύστερης αρχαιότητας και του Ισλάμ, με πιο σημαντικούς τον Αβικέννα και τον Αβερρόη⁸.

Ο Αριστοτέλης αποδέχτηκε τη διάκριση της ύλης σε τέσσερα στοιχεία - γη, νερό, φωτιά, αέρας - και με τη βοήθεια της θεωρίας του περί μορφής και ύλης εξήγησε την πλατωνική άποψη περί μεταστοιχείωσης. Υποστήριξε ότι κάθε στοιχείο αποτελείται από μορφή και ύλη. Οι τέσσερις στοιχειώδεις μορφές - θερμό, ψυχρό, υγρό, ξηρό - συνδυάζονται για να σχηματίσουν τα τέσσερα στοιχεία. Ο συνδυασμός ξηρότητας και ψυχρότητας για παράδειγμα έδινε το στοιχείο της γης⁹.

Η επέκταση της θεωρίας της μορφής στην έννοια της ψυχής ήταν ένα από τα σημεία τριβής του αριστοτελισμού με την ορθόδοξη θεολογία: η ψυχή για τον Αριστοτέλη είναι η μορφή του σώματος και εφόσον η μορφή δεν μπορεί να υπάρξει ανεξάρτητα από την ύλη, ο θάνατος του ανθρώπου σημαίνει και τον θάνατο της ψυχής, κάτι προφανώς αντίθετο με την χριστιανική άποψη περί αθανασίας της ψυχής.

Η προσπάθεια του Αβερρόη να εξηγήσει ορισμένες πλευρές της θεωρίας του Αριστοτέλη, οδήγησε στη θεωρία του μονοψυχισμού, όπου η ψυχή δεν είναι ατομική αλλά ένας μοναδικός νους, θεωρία που αποτέλεσε άλλο ένα σημείο τριβής με τις χριστιανικές αντιλήψεις¹⁰.

Ο Αριστοτέλης διέκρινε τέσσερα είδη κίνησης (με την έννοια της μεταβολής) στον φυσικό κόσμο: γένεση και φθορά, αλλοίωση, αύξηση και μείωση και τοπική κίνηση¹¹. Διέκρινε την τοπική κίνηση σε φυσική και βίαιη: φυσική ήταν η κίνηση ενός σώματος προς την φυσική του

5 Lindberg, σ. 313

6 Lindberg, σ. 304

7 Lindberg, σ. 352

8 Lindberg, σ. 308

9 Lindberg, σ. 402

10 Lindberg, σ. 310-311

11 Lindberg, σ. 412

θέση, η οποία καθοριζόταν από το στοιχείο που επικρατούσε στη σύνθεση του σώματος. Μια πέτρα κυριαρχείται από το στοιχείο της γης, συνεπώς η κίνηση προς την φυσική της θέση (το κέντρο της γης), η πτώση δηλαδή μιας πέτρας, ήταν μια φυσική κίνηση. Αντίθετα, μια πέτρα που κινείται προς τα πάνω εκτελεί βίαιη κίνηση¹².

Αυτές οι μεταβολές δεν συνέβαιναν στην περιοχή του κόσμου που βρισκόταν πάνω από την Σελήνη και μέχρι την εξώτατη σφαίρα που ήταν το όριο του κόσμου. Ο Αριστοτέλης, σε αντίθεση με την εικόνα ενός ομοιογενούς κόσμου που επικρατούσε μέχρι τον 12^ο αιώνα¹³, διαχώριζε ποιοτικά την υπερσελήνια και την υποσελήνια περιοχή: η υπερσελήνια περιοχή δεν περιείχε τα τέσσερα γνωστά στοιχεία, αλλά ένα πέμπτο, τον αιθέρα. Ο αιθέρας ήταν στοιχείο θεϊκό και άφθαρτο, υποκείμενο μόνο σε ένα είδος μεταβολής, αυτό της τοπικής κίνησης. Μια τοπική κίνηση μάλιστα πολύ ιδιαίτερη, φυσική (και όχι βίαιη), σε ομαλές κυκλικές τροχιές¹⁴.

Για τον Αριστοτέλη λοιπόν, ο κόσμος ήταν μια τεράστια (αν και πεπερασμένη) σφαίρα, στο κέντρο της οποίας βρισκόταν η γη¹⁵. Πάνω και γύρω από τη γη γυρνούσαν οι ουράνιες σφαίρες, φορείς των πλανητών και πάνω από αυτές η σφαίρα των απλανών αστέρων αποτελούσε το εξώτατο όριο του κόσμου. Η ευθεία άρνηση του Αριστοτέλη να δεχθεί την ύπαρξη κενού έξω από τον κόσμο ήταν η αιτία άλλων δύο αντιθέσεων με τη χριστιανική θεολογία: η ανυπαρξία χώρου ή κενού έξω από τον κόσμο δεν επέτρεπε την ύπαρξη πολλαπλών κόσμων ή την κίνηση του κόσμου σε ευθεία γραμμή, θέτοντας έτσι όρια στην παντοδυναμία του Θεού¹⁶.

Ένα επιπλέον στοιχείο που ερχόταν σε αντίθεση με την χριστιανική θεολογία ήταν ο ισχυρισμός του Αριστοτέλη ότι ο κόσμος ήταν αιώνιος, χωρίς αρχή και τέλος, κάτι που ερχόταν σε ευθεία αντίθεση με τη δημιουργία του κόσμου από τον Θεό. Σε συνδυασμό με τις αιτιοκρατικές τάσεις που επικρατούσαν στην φυσική φιλοσοφία του Αριστοτέλη, προέκυπταν συμπεράσματα ασύμβατα με τη χριστιανική θεολογία. Η αιωνίως αμετάβλητη φύση του Πρώτου Κινούντος σε συνδυασμό με τις αιτιακές αλυσίδες που καθόριζαν τη λειτουργία της υποσελήνιας περιοχής, αμφισβητούσαν τόσο τη θεϊκή παντοδυναμία όσο και την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Η θεότητα κατά τον Αριστοτέλη δεν μπορεί να ανατρέψει ή να παρακάμψει τη λειτουργία του φυσικού μηχανισμού, συνεπώς δεν είναι δυνατή η ύπαρξη θαυμάτων. Όσο για την ελεύθερη βούληση του ανθρώπου, βασική προϋπόθεση στη χριστιανική διδασκαλία περί αμαρτίας και σωτηρίας, αμφισβητείται εφόσον τα ουράνια σώματα ασκούν οποιαδήποτε επίδραση στην ανθρώπινη βούληση¹⁷.

12 Grant, σ. 59-60

13 Lindberg, σ. 350

14 Grant, σ. 58

15 Lindberg, σ. 351

16 Lindberg, σ. 353-355

17 Lindberg, σ. 308-310

Όπως παρατηρεί ο Lindberg, η αριστοτελική φιλοσοφία αποδείχθηκε ιδιαίτερα ελκυστική για να αγνοηθεί ή να απαγορευθεί μόνιμα¹⁸. Διαμορφώθηκαν λοιπόν διάφορες τάσεις σχετικά με την πρόσληψή της από την Δυτική Εκκλησία, τις οποίες θα εξετάσουμε παρακάτω.

4. Η στάση της Εκκλησίας προς τον Αριστοτέλη

Οι λόγιοι του 13^{ου} αιώνα αντιμετώπισαν την πρόκληση της ενσωμάτωσης της νέας γνώσης που προερχόταν από τις μεταφράσεις των αρχαίων κειμένων. Παρ' όλα τα σημεία τριβής που είδαμε παραπάνω, η εικόνα του Αριστοτέλη για τον κόσμο ήταν πειστική, αρμονική και εύκολα κατανοητή, η δε μεθοδολογία του αποτελούσε ένα ισχυρό εργαλείο. Όπως μάλιστα σημειώνει ο Grant, πέρα από κάποιες αξιοσημείωτες εξαιρέσεις η κοσμολογία του Αριστοτέλη ήταν συμβατή με τη χριστιανική θεολογία¹⁹.

Παρ' όλα αυτά, οι θεολόγοι ήταν καχύποπτοι προς τον Αριστοτέλη κατά το μεγαλύτερο μέρος του 13^{ου} αιώνα. Η στάση της επίσημης Εκκλησίας όπως διαμορφώνεται από τις απαγορεύσεις που επέβαλε, αντικατοπτρίζει αυτήν την καχυποψία. Ήδη, το 1210 η επαρχιακή σύνοδος της Σανς απαγόρευσε τη μελέτη των βιβλίων φυσικής φιλοσοφίας του Αριστοτέλη στην περιοχή του Παρισιού και το 1215 η απαγόρευση αυτή επαναλήφθηκε ειδικά για το πανεπιστήμιο του Παρισιού. Το 1231 ο πάπας Γρηγόριος ο Ένατος επαναλαμβάνει την απαγόρευση. Παράλληλα όμως διατάζει να «καθαρθούν από την πλάνη» τα έργα του Αριστοτέλη, κάτι που για διάφορους λόγους δεν έγινε ποτέ²⁰.

Κατά την δεκαετία του 1240 οι απαγορεύσεις άρχισαν να χάνουν την ισχύ τους και το 1255 οι διαλέξεις πάνω στα έργα του Αριστοτέλη έγιναν υποχρεωτικές στη σχολή των τεχνών²¹. Η κατάσταση άλλαξε πάλι τη δεκαετία του 1270. Ο επίσκοπος του Παρισιού καταδίκασε το 1270 δεκατρείς αριστοτελικές προτάσεις που διδάσκονταν στη σχολή των τεχνών και το 1277 εκδόθηκε ένας κατάλογος 219 προτάσεων, η διδασκαλία των οποίων αποτελούσε λόγο αφορισμού²². Πίσω από αυτήν την πορεία όμως υπήρξαν τρεις διακριτές τάσεις, τις οποίες θα περιγράψουμε παρακάτω.

4.1 Οι νεοαυγουστινιανές θέσεις

Ο Αυγουστίνος θεωρούσε ότι «υπάρχει ρόλος για το λογικό στη γνωστική διαδικασία, στο πλαίσιο όμως της κυριαρχίας της θείκης δράσης²³». Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκαν και οι θεολόγοι που υποστήριζαν τη θέση της επιστήμης ως θεραπαινίδα της πίστης. Ο Grossetest, λόγιος της Οξφόρδης, έκανε σύμφωνα με τον Lindberg μια πρώτη προσπάθεια εξομάλυνσης

18 Lindberg, σ. 314

19 Grant, σ. 93-94

20 Grant, σ. 37-38

21 Lindberg, σ. 306-307

22 Lindberg, σ. 331-332

23 ΕΑΠ, σ. 38

των σημείων τριβής, ώστε η αριστοτελική φιλοσοφία να χρησιμοποιηθεί από τον χριστιανισμό²⁴.

Ο Bacon συνέχισε την προσπάθεια του Grossetest, προσπαθώντας να προσαρμόσει την άποψη του Αυγουστίνου περί της επιστήμης ως θεραπαινίδα στα νέα δεδομένα. Ο Bacon προσπάθησε να υπερασπιστεί τη νέα παιδεία. Θεωρούσε ότι αν η φιλοσοφία είναι σταλμένη από τον Θεό, δεν μπορεί να υπάρξει σύγκρουση μεταξύ φιλοσοφίας και πίστης. Οι συγκρούσεις κατά τον Bacon οφείλονταν σε λανθασμένες μεταφράσεις ή αδαείς ερμηνείες, ήταν δηλαδή μια παρεξήγηση²⁵.

Μια λιγότερο αισιόδοξη και περισσότερο καχύποπτη στάση όμως κράτησε ο Φραγκισκανός Bonaventura. Ο Bonaventura συμφωνούσε με τον Bacon σχετικά με τον υπηρετικό ρόλο της επιστήμης αλλά ήταν πολύ πιο προσεκτικός σχετικά με την ωφέλεια της επιστήμης. Η έλλειψη εμπιστοσύνης στη δυνατότητα του ανθρώπου να συλλάβει την αλήθεια χωρίς τη βοήθεια της Θείας Φώτισης, τον έκανε να κρατήσει μια πολύ πιο συντηρητική στάση²⁶. Έπαιξε έτσι σημαντικό ρόλο στην ένταση που οδήγησε στις καταδίκες του 1277, καταγγέλλοντας το 1267 τους δασκάλους ελευθερίων τεχνών για τις αντιλήψεις τους σχετικά με την αιωνιότητα του κόσμου, τον μονοψυχισμό και την αθανασία της ψυχής²⁷.

Αυτοί οι τρεις λόγιοι χαρακτηρίζουν σύμφωνα με τον Lindberg τις τάσεις που επικράτησαν στο πρώτο μισό του 13^{ου} αιώνα: ανάμεικτος θαυμασμός και καχυποψία καθώς αυξανόταν η γνώση της αριστοτελικής φιλοσοφίας και προσπάθεια ερμηνείας του Αριστοτέλη βάσει του Αυγουστίνου και της πλατωνικής παράδοσης²⁸.

4.2 Ο χριστιανικός αριστοτελισμός

Οι δομινικανοί Αλβέρτος ο Μέγας και Θωμάς ο Ακινάτης συνέβαλλαν στη διαμόρφωση μιας λιγότερο καχύποπτης στάσης απέναντι στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη. Χωρίς να έχει αμιγώς αριστοτελικές θέσεις, ο Αλβέρτος συνειδητοποίησε την εξηγητική ισχύ της αριστοτελικής φιλοσοφίας και προσπάθησε να την εκθέσει και να την κάνει πιο προσιτή. Το εξ' αποκαλύψεως δόγμα ήταν και για τον Αλβέρτο η τελική απάντηση εκεί όπου η φιλοσοφία ερχόταν σε αντίθεση με την πίστη. Όμως, ο Αλβέρτος διατύπωσε την πολύ σημαντική άποψη ότι ο Θεός ενεργεί μέσω της φυσικής αιτιότητας. Συνεπώς, καθήκον του φιλοσόφου είναι να διερευνήσει όχι την θεϊκή βούληση (η οποία αποτελεί αντικείμενο της θεολογίας), αλλά τα φυσικά αίτια μέσω των οποίων αυτή ενεργεί²⁹.

Ο Θωμάς ο Ακινάτης πίστευε και εκείνος ότι το πρόβλημα της σχέσης πίστης και λόγου

24 Lindberg, σ. 315

25 Lindberg, σ. 316-319

26 Lindberg, σ. 319

27 Grant, σ. 41

28 Lindberg, σ. 320

29 Lindberg, σ. 320-325

μπορούσε να λυθεί με «τον καθορισμό της ορθής σχέσης μεταξύ της εθνικής παιδείας και της χριστιανικής φιλοσοφίας³⁰». Ο Θωμάς δεν εξίσωσε τη θεολογία με την φιλοσοφία· η θεολογία εξακολουθούσε να είναι ανώτερη. Όμως, η φιλοσοφία μπορεί να προσφέρει σημαντικές υπηρεσίες στη θεολογία. Διαχωρίζοντας τις αρμοδιότητες της θεολογίας και της φιλοσοφίας, ο Θωμάς προσπάθησε να ξεπεράσει τη θέση του Αυγουστίνου. Όσο για τις περιπτώσεις όπου η θεολογία και η φιλοσοφία συγκρούονται, ο Θωμάς συμφωνούσε με τον Bacon: εφόσον και η αποκάλυψη και οι λογικές μας ικανότητες προέρχονται από τον Θεό, μια τέτοια σύγκρουση πρέπει να είναι φαινομενική και επιλύσιμη μέσω της επανεξέτασης είτε του φιλοσοφικού είτε του θεολογικού επιχειρήματος³¹.

4.3 Ο ριζοσπαστικός αριστοτελισμός

Ενώ ο Αλβέρτος και ο Θωμάς ο Ακινάτης προσπάθησαν να εναρμονίσουν τον λόγο με την πίστη, μια ομάδα καθηγητών της σχολής των τεχνών αντιμετώπισε την φιλοσοφία ως ανεξάρτητη από τις επιρροές της θεολογίας. Ο Σίξερ, ηγέτης αυτής της ομάδας, θεωρούσε ότι τα φιλοσοφικά συμπεράσματα στα οποία έφτανε ήταν αληθινά ανεξάρτητα από τα συμπεράσματα της πίστης, εφόσον εξαχθούν με τον σωστό τρόπο³².

Ο Βοήθιος της Δακίας, σύγχρονος του Σίξερ, έβαξε τον λόγο πάνω από την Αποκάλυψη. Αποδεχόταν μεν την έσχατη αυθεντία της θεολογίας όπως και ο Σίξερ, αλλά στην αναζήτηση της αλήθειας έβαξε την πίστη στην άκρη χρησιμοποιώντας αυστηρά λογικά επιχειρήματα³³.

Αν και σύμφωνα με τον Grant ο Σίξερ και ο Βοήθιος δεν υιοθέτησαν ρητά το δόγμα της διπλής αλήθειας, τη δυνατότητα δηλαδή δύο αντίθετων απόψεων να είναι ταυτόχρονα αληθείς, η μία σύμφωνα με τον λόγο και η άλλη σύμφωνα με την πίστη, η στάση τους δημιούργησε μια αίσθηση απειλής στους θεολόγους³⁴. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν η αντίδραση της επίσημης Εκκλησίας με τις καταδίκες του 1277 που περιγράψαμε παραπάνω.

5. Επίλογος

Το έργο του Αριστοτέλη κυριάρχησε στην επιστήμη και την φιλοσοφία του 13ου αιώνα και, λόγω της σχέσης των πανεπιστημίων με την Εκκλησία, κυριάρχησε και στην δυτική θεολογία. Καθώς η δυτική επιστήμη ανακάλυπτε τον Αριστοτέλη, ο θαυμασμός για την μεθοδολογία του αυξανόταν παράλληλα με την καχυποψία εξ' αιτίας των θεολογικών προβλημάτων που αναδεικνύονταν. Την προσπάθεια εφαρμογής της άποψης του Αυγουστίνου για τη θέση της

30 Lindberg, σ. 325

31 Lindberg, σ. 326-327

32 Lindberg, σ. 329-330

33 Lindberg, σ. 331

34 Grant, σ. 40

επιστήμης ως θεραπεινίδας της πίστης, διαδέχθηκε η προσπάθεια συμβιβασμού ώστε η θεολογία να μπορέσει να ωφεληθεί από το αριστοτελικό σύστημα, χωρίς η πίστη να θιγεί από τον λόγο. Όταν μέσω των απόψεων των ριξοσπαστών αριστοτελιστών η αριστοτελική φιλοσοφία άρχισε να αποτελεί απειλή για την πίστη στα μάτια των συντηρητικών, οι καταδίκες του 1277 διαμόρφωσαν ουσιαστικά την κατάσταση που θα επικρατούσε μέχρι τον 16^ο-17^ο αιώνα. Οι εμπειριστές και νομιναλιστές φιλόσοφοι του 14^{ου} αιώνα όπως ο Όκαμ και ο Μπουριντάν αναίρεσαν τους περιορισμούς στην απόλυτη δύναμη του Θεού που προσπάθησαν να θέσουν οι αριστοτελικοί του 13^{ου} αιώνα³⁵.

Σύμφωνα με τον Grant, η θεολογική, φιλοσοφική και επιστημονική σκέψη του 14^{ου} αιώνα χαρακτηρίστηκε από την έμφαση στην απόλυτη δύναμη του Θεού³⁶. Η περίπτωση του Ορέμ είναι χαρακτηριστική: αφού επιχειρηματολογήσει με εντυπωσιακό τρόπο υπέρ της περιστροφής της γης γύρω από τον άξονά της, υιοθετεί την άποψη περί ακινησίας της γης βασιζόμενος στην πίστη, προσπαθώντας έτσι «να προστατέψει την χριστιανική πίστη από αποδείξεις βασισμένες στον Ανθρώπινο Λόγο, την εμπειρία και την επιστήμη³⁷».

35 Grant, σ. 44-50

36 Grant, σ. 123

37 Grant, σ. 107

Βιβλιογραφία

- Edward Grant, *Οι φυσικές επιστήμες τον Μεσαίωνα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2004
- David C. Lindberg, *Οι απαρχές της δυτικής επιστήμης*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Ε.Μ.Π., 2003
- Μ. Ασημακόπουλος, Α. Τσιαντούλας, *Οι Επιστήμες της Φύσης και του Ανθρώπου στην Ευρώπη*, ΕΑΠ, Πάτρα 2001

You are free:

- to copy, distribute, display, and perform the work

Under the following conditions:

Attribution. You must give the original author credit.

Noncommercial. You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works. You may not alter, transform, or build upon this work.

- For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.
- Any of these conditions can be waived if you get permission from the copyright holder.

Your fair use and other rights are in no way affected by the above.